

WPROWADZENIE

*Jeżeli 51% społeczeństwa chce zabić pozostałe 49%,
to nie jestem demokratą*

Leszek Kołakowski

Zagadnienie mniejszości, które jest myślą przewodnią niniejszej monografii, rozumiemy szeroko — w znaczeniu wszelkiej, zdominowanej przez grupę większościową, odrębności: narodowej, etnicznej, wyznaniowej, światopoglądowej, politycznej, seksualnej, ekonomicznej (prekariat) etc. Choć przygotowując tę książkę inspirowaliśmy się pojęciami zdefiniowanymi przez Gilles’a Deleuza i Félix’a Guattariego, to jednak nie rezygnujemy z metodologicznego wielogłosu. Punktem wyjścia dla naszych rozważań była więc koncepcja „literatury mniejszej” (*littérature mineure*), w obrębie której tworzyli pisarze wyrzuceni poza nawias „literatury większej” (*littérature majeure*). Teorie przywołanych filozofów można również zastosować do analizy każdej grupy mniejszościowej, co ukazuje nowa humanistyka badająca zbiorowości zmarginalizowanych, podporządkowanych czy wykluczonych przez dominujące dyskursy utożsamiane z hegemonią władzy. Wystarczy tu wymienić studia kulturowe (*cultural studies*), postkolonialne (*postcolonial studies*), etniczne (*ethnic studies*), genderowe (*gender studies*), a ostatnio także badania nad niepełnosprawnościami (*disability studies*). W tym kontekście ważną część refleksji zajmuje tzw. humanistyka-w-działaniu, która, nie odzegnując się od swojego powołania, kładzie nacisk na zaangażowanie i twórczy udział w kształtowaniu wielonurtowego świata kultury. W przedstawianej publikacji zjawisko mniejszości zostało ujęte w sposób interdyscyplinarny, co czyni z niej pozycję zróżnicowaną tematycznie i wielowątkową. Książka ta oczywiście nie wyczerpuje badań nad tą problematyką, a stanowi jedynie przyczynek do dalszych poszukiwań.

Dla przejrzystości zdecydowaliśmy się podzielić książkę na kilka odrębnych działów, co pozwoliło na zwarte usystematyzowanie tekstów. Tom zawiera dwadzieścia trzy artykuły, które zgrupowane są w czterech sekcjach. Na pierwszą część składa się siedem wypowiedzi poświęconych „mniejszości” i „płci” w literaturze. Rozważania rozpoczyna studium autorstwa Edyty Janiak o przypadku szalonej Ofelii, która symbolicznie egzemplifikuje nadwężoną kondycję kobiet w fallokratycznym porządku społecznym. Magdalena Dąbrowska bada twórczość rosyjskich pisarek doby oświecenia w kontekście zamiaru stworzenia pierwszego

w Rosji słownika kobiet pióra. Weronika Pawlik-Kwaśniewska przedstawia powieść *Strach w Zameczku* Anny Mostowskiej, w której pisarka, w kontrapunkcie do narracji dominującej, tworzy utwór będący przykładem *écriture féminine*. Przemysław Szczur w bardzo ciekawym tekście analizuje cztery pamflety z okresu Wielkiej Rewolucji Francuskiej, które ukazują retorykę rewolucyjną w zderzeniu z mniejszościami seksualnymi. W kolejnych artykułach Luc Leguérinel prezentuje libertynizm w dziele Jewdokii Nagrodskiej, a Mateusz Król „transowe obecności” w literaturze ponowoczesnej. O nierasowych wytworach rynku wydawniczego dla dzieci i młodzieży w kontekście problemów z określeniem adresata intencjonalnego pisze na zakończenie tej sekcji Marta Szymor-Rólczak.

Druga część tomu skupia się na artyście (post)modernistycznym w kontekście problematyki mniejszościowej. W pierwszym artykule Tomasz Kaczmarek przybliży Czytelnikowi nieznaną dotąd francuski teatr feministyczny z przełomu XIX i XX wieku, na podstawie twórczości dwóch walczących o prawa kobiet pisarek: Nelly Roussel, Very Starkoff. Joanna Rażny bada wątki paryskie w twórczości powieściowej Włodzimierza Perzyńskiego na przykładzie *Wiosny*. O sytuacji artystów wczesnego modernizmu pisze w swym wnikliwym studium Gabriela Matuszek. Lidia Ignaczak przywołuje twórczość artystów kabaretowych (Maria Krysińska, Fryderyk Jąrosy), ukazując paradoksy emigracyjnego życia cudzoziemców. Ostatni tekst, autorstwa Tomasza Ferenc, omawia obcość jako kategorię analityczną w badaniach nad polską emigracją artystyczną.

Trzecia część tomu poświęcona jest problematyce mniejszości z perspektywy opresyjnej polityki władzy, wykluczającej „innych” poza nawias społeczeństwa. Tekst Jean-Luca Sochackiego przedstawia polską mniejszość narodową na przykładzie nauczania języków i kultur rodzimych we Francji w latach 1919–1939. Inspirując się słowami Xaviera Gralla, Grażyna Olszaniec próbuje odpowiedzieć na pytanie, dlaczego kultura francuska jest „macochą” dla Bretończyków. W kolejnym artykule Daria Ławrynów opisuje problem tożsamości Kozaków z terytorium Federacji Rosyjskiej (XX–XXI wiek), a Sylwia Szarejko zajmuje się fenomenem emigracji afrykańskiej na kontynent europejski. Sebastian Zacharow bada wpływ deportacji Akadian na estetykę i poetykę teatru w Kanadzie. Julita Woźniak i Monika Kopytowska interesują się stosunkiem Polaków do innych nacji: autorki przedstawiają wpływ mowy nienawiści skierowanej do osób odmiennych kulturowo, kładąc nacisk na społeczną percepcję „innych”. Zamykający tę sekcję tekst, autorstwa Katarzyny Zawadzkiej, przybliży specyfikę działalności społecznej w obszarze trzeciego sektora na przykładzie LGBT.

W ostatniej części autorzy zastanawiają się nad wspólnotową tożsamością rozumianą w horyzoncie kultury. W pierwszym tekście Jolanta Kowal prezentuje nieporozumienia i konflikty personalne między Polakami i cudzoziemcami w środowisku naukowym Uniwersytetu Wileńskiego z lat 1803–1825. Tomasz Nakoneczny pisze o Galicji w kontekście dyskursu postkolonialnego, podczas gdy Tadeusz Półchłopek prezentuje tekst o negocjowaniu nowoczesności w dys-

kursach Leszka Dunina Borkowskiego. Na zakończenie Michał Krzykowski podejmuje refleksję nad mniejszością w obrębie myśli Jacques'a Derridy i Jean-Luca Nancy'ego.

Autorzy artykułów reprezentują różne ośrodki naukowe, zróżnicowane dziedziny wiedzy, a zagadnienie mniejszości postrzegają z różnych perspektyw. Niemniej z ich rozważań jasno wynika, iż pragną zabrać głos w imieniu tych wszystkich, którzy z różnych powodów znajdują się na marginesie grup większościowych. Według Alberta Camusa rolą pisarza jest występowanie w obronie wykluczonych, którym odebrano ów oskarżycielski głos. Harold Pinter pragnie odkrywać „rzeczywistość przez sztukę”¹ dla odbudowania ludzkiej godności. Działania te mają na celu, jak pisała Emma Goldman w swym eseju o wymownym tytule „Mniejszości wobec większości”, „rozdzielić i rozbić” to, co większościowe, bowiem „zawsze — niezależnie od epoki — mniejszości niosły sztandar wielkiej idei, wysiłku wyzwolenia. Przeciwnie działa masa, której ciężar uniemożliwia ruch”². Ta orędowniczka praw kobiet i wolności seksualnej nie pragnie bynajmniej wyrazić pogardy dla „tłumu”, lecz zwrócić uwagę na siłę sprawczą myślącej istoty ludzkiej, gotowej do zmiany zmuszonego i niesprawiedliwego systemu na rzecz prawdziwie demokratycznego społeczeństwa składającego się z wolnych ludzi: „żywe jednostki i życiowa prawda społecznego i ekonomicznego dobrobytu mogą się urzeczywistnić jedynie za sprawą gorliwości, odwagi i bezkompromisowej determinacji inteligentnych mniejszości, nie zaś dzięki masom”³.

Tomasz Kaczmarek

Współredaktorka tomu składa serdeczne podziękowanie Panu Profesorowi Wiesławowi Puszowi za nieocenioną pomoc.

Joanna Raźny

¹ Z przemówienia noblowskiego 7 grudnia 2005 roku.

² E. Goldman, *Anarchizm i inne eseje*, przekład i redakcja J. Dolińska, A. Grzybowski, P. Laskowski, M. Łagodziński, G. Łazarkiewicz, S. Matuszewski, Poznań 2015, s. 70.

³ *Ibidem*, s. 73.